

© Fundação Serralves. Álvaro Siza. Foto d'Alberto Collet

La relació entre l'espacialitat interior d'un edifici i la seva continuïtat amb el paisatge exterior és una cosa que sempre m'ha generat molta curiositat pel magnetisme que es genera mitjançant el buit que incideix simultàniament tant en la variable perceptiva interior - exterior, com en la il·luminació d'una estada o la pròpia solució constructiva de l'envoltant. El tradicional buit vertical, associat a la construcció de murs portants, defineix un llinar espacial i emocional entre la naturalesa exterior i l'espai interior en penombra; el buit horitzontal habilita una il·luminació homogènia i brillant a el temps que representa 'la façana lliure', el triomf de la tècnica que habilita la independència entre tancament i estructura.

En l'obra de Siza el buit és probablement l'element arquitectònic a què Siza li dona més importància a causa de la seva relació directa entre l'interior i l'exterior, i de la dificultat que ell considera que té el fer-ho amb precisió. Els buits són presents en pràcticament qualsevol tipus de projecte, amb una àmplia varietat de classes d'obertures des de les típiques fins a les menys convencionals i difícils de classificar.

És interessant notar que en el seu llenguatge Siza utilitza la paraula paisatge normalment quan es refereix als emmarcaments com a conseqüència directa dels buits. Aquest aspecte segurament està relacionat amb la seva experiència de nen en la qual el paisatge va ser el veritable protagonista, i que marcava per sempre la seva actitud personal cap a ell.

Inicialment pot semblar que els buits no atenen a cap lloc, ja que és una cosa necessària en la majoria dels edificis, estiguin en una trama urbana o en un paisatge natural. Però es pot entendre des del principi com l'interior de l'edifici és l'engranatge de moltes eleccions, permetent poder començar a parlar de el paisatge en particular, i no només de el lloc en termes generals.

A una edat molt primerenca Álvaro Siza va haver d'estar tancat més dos mesos per fer repòs absolut a casa d'uns oncles seus, situada a la meitat d'un entorn rural d'una gran bellesa paisatgística. La seva habitació tenia una terrassa que donava directament a una extraordinària vista dels voltants. A partir d'aquest moment, a causa de la monotonia de la relació entre l'interior i l'exterior, aquesta vista se li va tornar insuportable, pesada. Aquesta experiència de vida va marcar definitivament la manera d'obrir-se a l'exterior de manera gradual i selectiva i la forma de capturar el paisatge.

Per aquest motiu Siza, en la mesura del possible, en els seus projectes intenta no emmarcar un paisatge complet a través d'un únic buit, sinó que més aviat ho planteja per formar part de l'experiència de l'arquitectura. En la majoria dels casos es tradueix de forma de recorregut o "promenade architecturale", en què les obertures formarien part d'una seqüència de fotografies o quadres, però que no es podrien entendre de manera individualitzada, sinó en el conjunt.

En moltes obres de Siza és possible trobar-enquadraments de gran potència. Genera uns "retallades" fragmentats que s'entenen dins d'un recorregut, en moviment o des de diferents

punts de vista. No obstant això, convé aclarir, doncs sembla fàcil induir a la confusió, que aquesta successió no acaba per convertir-se en una mena de pel·lícula, sinó en una sèrie d'imatges estàtiques que, això sí, no s'entenen de manera aïllada. Arribats a aquest punt és quan podem establir possibles vinculacions amb un mètode compositiu l'origen podem datar al segle XVIII. El pintoresquisme va sorgir en un principi en estreta relació amb els nous jardins anglesos que s'estaven fent en aquesta època i que contrasten amb els jardins francesos simètrics amb forta presència de la geometria. A la fi d'aquest segle, el Pintoresc s'hauria elevat a categoria estètica al costat de la Sublim i el Bell.

Aquestes característiques es van anar traslladant als jardins anglesos, dels quals caldria destacar precisament els recorreguts per una sèrie d'escenes o quadres que buscaven recrear l'efecte sorpresa en l'espectador. I això és precisament el que persegueix Siza a l'hora de situar i dimensionar els buits.

Aquest tipus d'enquadraments es poden trobar en diferents projectes, en els quals la promenade architecturale té un paper fonamental. «El museu o centre d'art és un dels programes arquitectònics en què el recorregut i l'espacialitat lligada a la mateixa cobren més importància.» A diferència de la coneguda promenade lecorbusierana on podem trobar la importància de la policromia, en el cas de Siza amb la seva monocromia obliga que intervinguin altres elements en els seus recorreguts com són els llums directes, indirectes o difuses, que disten molt de ser secundàries.

És difícil indicar projectes en el que aquest tipus de recursos sigui característic per la seva diversitat. Més aviat en aquest cas estaríem parlant de finestres que busquen sorprendre, ser l'excepció, trobant com a molt un exemple o dos dins d'una mateixa obra. Segurament la Fundació Serralves (1999, Porto) i a la Fundació Nadir Alfonso (2015, Chaves) respectivament, són bastant representatives. En tots dos casos els buits són de proporcions pràcticament quadrades emmarquen el verd intens de la vegetació exterior, la qual cosa destaca fortament davant de la blancor o claredat dels paraments interiors.

En l'obra de Siza la façana de vidre és rebutjada ja que treu experiència de l'arquitectura. Prefereix edificis que juguin amb ocultar i sorprendre, emmarcar el paisatge com si de quadres es tractés.

És important destacar també la visió externa de la seva obra té una particular atenció a la qual en els estudis previs de el terreny Siza intenta extreure aquestes línies de força que li possibilitin completar el lloc, per tal de no imposar la seva construcció. Aquest tipus de pensaments que ens permeten seguir el procés projectual de Siza constitueixen un bon exemple per il·lustrar una de les seves frases més representatives, amb la qual plasma la seva visió sobre els arquitectes: «els arquitectes no inventen res, només transformen la realitat.» Segons Siza pensa que en el propi terreny sempre hi ha un programa i uns factors intrínsecs determinants per al projecte. Aquestes afirmacions tornen a referir-se a el terme 'lloc', de manera que quedaria comprovar si és de la mateixa manera aplicable a qualsevol tipus d'entorn i conseqüentment a el cas que ens pertoca: el natural.

Les respostes des d'aquest punt de vista extern es tradueixen en els projectes en forma de geometria. Siza assegura, fent autocrítica d'una de les seves primeres obres (el restaurant Boa Nova 1956), que aquest va resultar massa mimètic amb l'entorn costaner, ja que els límits exteriors de l'edifici s'adaptaven a les formacions rocoses existents. Ja a partir de llavors, i tot i que seguim trobant altres formes de mimesi en la seva obra com ara mitjançant els materials- no sembla que l'hagi tornat a aplicar a la geometria. Aquesta, per contra,

serviria per marcar una oposició de llenguatges entre l'arquitectura i el paisatge, la qual cosa no vol dir que la primera no estigui al servei del segon.

Durant una època Siza es va valer d'un model geomètric que va repetir en diversos dels seus projectes, especialment en aquells amb presència important de vegetació: els edificis en forma d'U, o dit d'una altra manera, amb pati semi obert. Gràcies a això, a Siza li va resultar possible respectar l'entorn natural existent, a més de concedir-li un espai de gran rellevància en el projecte. Aquest és el cas de l'Escola d'Educació de Setúbal o del petit pavelló Carlos Ramos.

També hi ha altres decisions de geometria de projecte que, tot i que no responguin a cap arquetip concret com els casos anteriors, no s'entendrien de no tenir en compte el paisatge com a element vertebrador.

Alberto Collet, arquitecte. Corresponsal de COAC a Porto, Portugal. febrer 2021

Álvaro Siza, Imaginar a Evidencia, Lisboa, Edições 70

Álvaro Siza, 2001-2008, El sentido de las cosas, El croquis editorial 2008

Álvaro Siza, Imaginar a Evidencia, Lisboa, Edições 70

Carlos Castanheira, Álvaro Siza, Twenty two recent projects, Casa da Arquitectura, Trienal de Arquitectura de Lisboa, 2007

2005

Nuno Higinio Pereira Teixeira da Cunha Los dibujos de Álvaro Siza: Anotaciones al margen, Universidad Complutense de Madrid, Facultad de Filosofía, Madrid, 2007, p.395.

Philip Jodido Álvaro Siza, Complete Works 1952-2013, Colonia, Taschen, 2013.

[1]

Tornar

[2]

Copyright@ Col·legi d'Arquitectes de Catalunya :

https://www.arquitectes.cat/ca/mon/Revista%20de%20Corresponsals_El%20paisatge%20emmarcat%20segons%20

Links:

[1] <https://www.arquitectes.cat/ca/printpdf/printpdf/24452>

[2] <https://www.arquitectes.cat/ca/javascript%3Ahistory.back%281%29>